

Naujas menotyros daktaras

VIKTORAS LIUTKUS

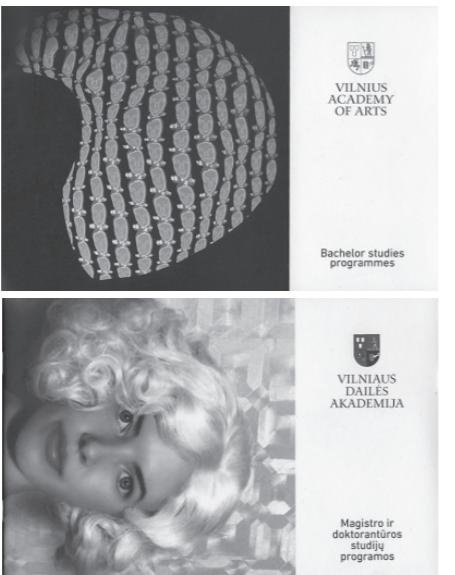
Giminė 1950 Mažeikiuose. 1968–1973 m. studijavo istoriją Vilniaus universitete. 1981–1990 m. dirbo Kultūros ir meno institute mokslo darbuotoju, 1990–1996 m. – Kultūros ministerijoje, 1999–2001 m. kultūros ministro patarėjas. 2001–2002 m. dėstė Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete, nuo 2003 m. dėsto Vilniaus dailės akademijoje, Tapybos katedroje. 2005–2009 m. – Tapybos katedros vedėjas. Nuo 2009 m. VDA muziejaus direktorius. Parašė monografijas *Viktoras Vižgirda* (2000), *Antanas Mončys* (2003), *Antanas Samuolis* (2006), dailės istorijos ir dailėtyros studijų bendraautoris (*Vytautas Kairiukštis. Straipsniai. Paskaitos. Dokumentai. Laiškai. Amžininkų atsiminimai*. Išleidinė str., 1989; *XX amžiaus lietuvių dailės istorija*, t. 3, 1990; *Šiuolaikinės lietuvių dailės horizontai*, 1992; *Išeivijos dailė*, 2003 ir kt.). Kuravo parodas: *Lietuvos tapyba. 1920–1940* (Riga, 1999), *Vladas Eidukevičius* (Vilnius, 2005), *Šarūnas Sauka* (Kristianstadas, 2007), *Algimantas Švėgžda* (Vilnius, 2008), *Vytautas Kairiukštis ir jo aplinka* (Vilnius, 2010), *Justinas Vienožinskis ir jo mokiniai* (Vilnius, 2011). Nuo 1989 m. Grupės 24, nuo 1991 m. Tarptautinės dailės kritikų asociacijos (AICA) narys (1991–1995 m. Lietuvos sekcijos prezidentas), Lietuvos dailininkų sąjungos narys. Daktaro disertacijos tema „*Konstruktyvizmo apraiškos Lietuvos dailėje*“.

Nauja meno licenciatė

AUSTĖ JURGELIONYTĖ-VARNĖ

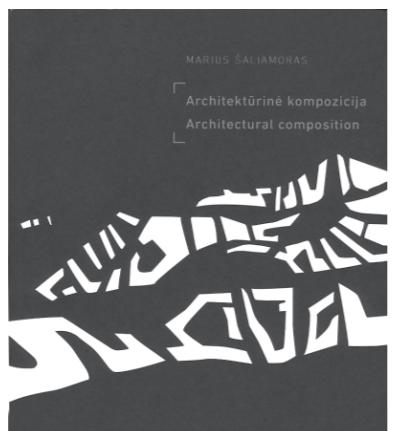
1998 m. baigė fotografijos specialybę Vilniaus lengvosios pramonės ir būtinės paslaugų mokykloje. 1999 m. mokėsi Paryžiaus Menų Akademijoje (*Ecole National Supérieure des Beaux-Arts de Paris*); 1999 m. VDA baigė bakalauro studijas (tekstilės specialybė), o 2001 m. – magistrantūros studijas (tekstilės specialybė). Nuo 2007 m. dirba mokytoja Nacionalinėje M. K. Čiurlionio menų mokykloje, Dailės skyriuje. Nuo 1998 m. grupės „Baltos kandys“ narė, nuo 2002 m. Lietuvos dailininkų sąjungos narė. 1998 m., 2002 m., 2006 m. ir 2010 m. iniciavė tarptautinių tekstilės simpoziumą „Veltinis – 98, – 02, – 06, – 10“. 2012 m. apgynė meno aspirantūros projektą „*Eksperimentinė animacija: judesio tekstile*“ ir iškilo meno licenciatės kvalifikacinių laipsnių.

Bakalauro studijų programos. V., 2012
Magistro ir doktorantūros studijų programos. V., 2012

Lietuvių ir anglų kalbomis išleisti leidiniai, pateikiantys svarbiausią informaciją apie VDA studijų programas.

KNYGOS

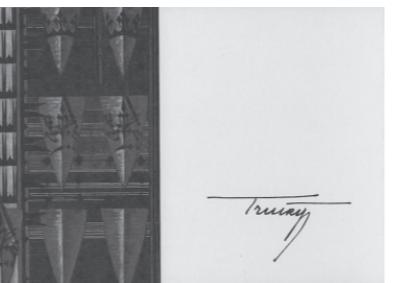

Marius Šaliomoras
Architektūrinė kompozicija/
Architectural composition. V., 2012
Dailininkė Aušra Lisauskienė

Nidos meno kolonija. Žurnelas. Nr.1, 2011; Nr.2, 2011

Lietuvių ir anglų kalbomis leidžiamas jau metus veikiančios Nidos meno kolonijos žurnalas, skirtas fiksuočių kolonijos „atradiimus ir tikriausiai klystelius“...

Truišys. V., 2011
Sudarytojas Edmundas Gedgaudas

Leidinukas, pristatantis dalelę Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje saugomo garsaus menininko palikimo

Žinias apie ECTS kviečiamą pasitikrinti virtualioje erdvėje

Nacionaliniam studijų kultūros kaitos projektui „Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS)“ nacionalinės konцепcijos parengimas: kreditų harmonizavimas ir mokymosi pasiekimais grindžiamų studijų programų metodikos kūrimas ir diegimas“ jau visai baigiantis, jo koordinatoriai visuomenėi ir ypač akademinei bendruomenei siūlo pasitikrinti žinias apie ECTS virtualioje erdvėje.

Testas „ECTS: kas, kam, ką, su kuo ir kada?“ (<http://www.ects.cr.vu.lt/anketa/>) – tai klausimų rinkinys, suteikiantis galimybę ne tik patikrinti save, bet ir sužinoti tam tikrus kertinius dalykus apie naujajį studijų sistemą mažiau girdėjusiesiems, dar kitais atvejais – susidileti pagrindinius akcentus susipažinojusiems. Jis sudaro vos 7 klausimai su trimis pasirinkimo galimybėmis. Po kiekvieno žingsnio ne tik iš karto sužinoma, ar pasirinktas variantas teisingas, bet ir pateikiamas išsamus paaškinimas. Testo pabaigoje kiekvieno sprendusio laukia jo žinių įvertinimas.

Lietuvos aukštajame moksle išvartinama ECTS siekia kokybių studijų pokyčių. Tikimasi, jog, išiegus šią sistemą, Lietuvos aukštojo mokslo institucijos bus labiau matomas, tai padės joms daugiau Europos akademiniėse iniciatyvoje, palegvinis lietuvių absolventų diplomų ir kvalifikacijų pripažinimą, padės pritraukti daugiau užsienio studentų.

Aušrinė Jurgelionytė

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA

INFORMACINIS BIULETENIS Nr. 3/4 (208/209) 2012 KOVAS

Stefan Winter: Susitikimai su nežinomybe – mokslu, menu ir technologijų tyrimas

(Pranešimas kongrese „Dėmesio: rizikal“, 2011. 11. 09–11., Hochschule für Bildende Künste Braunschweig (HBK))

Diskursas apie meno tyrimus akivaizdžiai plinta, „publikacijos, konferencijos, mokymo planai, finansavimo programas signalizuoją, kad čia kažkas pajudėjo“, rašo Tomas Holertas (Tom Holert), bandydamas suprasti aktualiai menų situaciją.¹ Iš tikrujų matome, kad nuolatinė diskusija kelia didelius pokyčius vaizduojamuose ir taikomuosiuose menuose. Šiuo metu meninio tyrimo kontūrai ir ribos tebėra ginčytinos, tačiau pamazu aiškėja, kad čia kalbama ne apie izoliuotą klausimą, o apie tai, kad santykis tarp menų, mokslų ir technologijų turi būti apibrėtas iš naujo. Šią padėtį geriausiai galima atskleisti prisimenant kelią, kuris jis susidarė.

A. Mokslai

Modernizmo pradžioje mokslai atsikrato reprezentacinės pozicijos, tai yra jie nebe *pasyviai* aprašo tam tikros sritis struktūras, bet *akyviai* sudarinią abstrakčias sistemas, kurios suteikia galimybes nustatyti tiriamų objektų sritį. Mokslai savo tyrimo objektus vaizduoja ne pagal reikšmę, kuri būtų suprantama kaip duotybė, o užmesdami sąvokų tinklą ant objekty, kurių esmė dar yra nežinoma. Taigi šiuolaikiniai mokslai vadovaujasi modeliais. Šis naujas bruožas pirmiausiai atsirado matematikoje 1817 metais, o vėliau ir gamtos moksluose – todėl Huserlis (Husserl) maždaug 1900 metais matematikos teoriją pavadinio „techniniu meno kūriiniu“.² Iš vienos pusės, šiuolaikinių mokslų modeliai yra pasaulio interpretacijai, o iš kitos pusės – pasaulio kūrimo instrumentai.

Vykstant šiemis pokyčiams, šiuolaikiniai mokslai kuria formalias, abstrakčias sistemas, turinčias hipotezę statusą, o jas bet kuriuo metu gali pakeisti kitos. Klasikinis modernizmas bandė apriboti šią dinamiką mintimi, kad keičiantis modeliams, mes vis labiau artėjame prie nustatyto ar galutinio tiesos taško. Postmodernizmas šią nuostatą išskaidė, ir jis virto atvira paradigma serija, nesusijusi su jokių galutiniu tašku. Tyrimų procese pasitaiko nežymiu pokyčių paradigmų viduje, daug rečiau pasitaiko pačios paradigmų pokyčių, kurie visai tam tikro mokslo srčiai suteikia naujų struktūrų. Pavyzdys – kvantinė teorija. Klasikinio modernizmo disciplinės dar buvo atskirtos, o pokario metais stebime, kaip tarpdiscipliniuose darbe bendrais klausimais jų paradigmų persipina ir susilieja, tai ypač išryškėja atsiradus kibernetikai.

SENATE

Kovo 21 d. posėdžių Senato pirmininkė doc. dr. Ieva Kuiziniénė pirmiausia pristatė pateiktą 2012 m. Senato darbo planą, siūlydama įspalio mėnesio posėdį įtraukti fakultetų dekanų atlirką analizę, ar pasiteisino struktūriniai VDA pakeitimai. Taip pat priminė, kad medžiaga, skirta svarstyti posėdžių turi būti pateikta prieš dvi savaites iki posėdžio trims adresai: Ievos Kuiziniénės, Jono Audėjaičio ir Laimos Spelskienės. Senatas vienbalsiai patvirtino 2012 m. darbo planą. Po to pristatyta Vilniaus dailės akademijos taryba. Rektorius prof. A. Klimas pažymėjo, kad Tarybos dabartinė būklė yra pakankamai kebli, nes Konstitucinius teismas įžvelgė konstitucinius pažeidimus apie 30-yje įstatymo punktų, iš kurių yra ir liečiančių Tarybos funkcijas. Tačiau Taryba yra veikianti ir jis pristatė VDA Tarybos narius, patvirtintus ŠMM įsakymu 2011 12 20: *Rita Vaitukaitytė*, VDA studentų atstovybės atstovė (*skirta Vilniaus dailės akademijos studentų atstovybės*); *Jonas Audėjaitis*, VDA Kauno fakulteto dekanas, *Adomas Butrimas*, VVDA prorektorius moksliui (*skirti Vilniaus dailės akademijos dėstytojų ir mokslo darbuotojų*); *Saulius Vengris*, VDA strateginės raidos prorektorius (*skirtas Vilniaus dailės akademijos administracijos ir kitų darbuotojų*; priėmės jo atsisakymą būti Tarybos nariu turėti naujo nario rinkimai); *Stasys Eidrigevičius*, Lietuvos dailininkų sąjungos narys, laisvas kūrėjas (*skirtas švietimo ir mokslo ministro kartu su Vilniaus dailės akademijos senatu*). 4 Tarybos narių yra skirti švietimo ir mokslo ministro, kurie trumpai patys prisistatė: *Erika Furman* – Lietuvos spaustuvininkų asociacijos prezidentė, UAB „Firidas“ valdybos

primininkė. Pažymi, kad labai svarbu rasti būdų susikalbėti tarp atskirų bendruomenių: akademinių, verslininkų, politikų; *Liudvikas Gadeikis* – Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos narys. Pažymi, kad buvo ir ankstesnės VDA Tarybos narys. Yra rašytojas, žurnalistas, turintis dvejopą aukštajį išsilavinimą – humanitarinį ir tarptautinio verslo. Žiūrėjimas į Akademijos gyvenimą iš šalies kartais teikia netiketūs idėjus, perspektyvą; *Georgijus Lašas* – Gedimino Lašo dizaino studijos savininkas, Lietuvos grafino dizaino asociacijos prezidentas. Pažymi, kad pats yra VDA absolventas, dažnas studentų darbų vadovas, konsultantas. Visada yra už pokyčius ne dėl pokyčių; *Arvydas Žalys* – VŠĮ „Meno parkas“ direktorius, menininkas, projekto kuratorius, galerijos direktorius, jau 15 metų turi ryšį su VDA rengiant bendrus projektus, dalyvaujant savianalizés regimė, žino baiguojančius problemas. Po to svarstyta Studentų atstovybės 2011 m. veiklos ataskaita. Ją išsamiai pristatė Studentų atstovybės pirmmininkas Augustinas Paukštė, Kauno studentų atstovybės pirminkė Sandra Pipiraitė ir Daiva Davidauskytė iš Telšių. Prof. M. Šaliomoras pasiūlė studentams parodyti iniciatyvą įkurtiant studentų darbų rengimo fondą, kuris būtų labai reikalingas susiduris su finansinėmis darbų rengimo problemomis. A. Klimas pažymėjo, kad studentai yra Akademijos kūnai ir kraujai, ir tikslas. Priminė, kad liko nepaminėta veikla studijų programų komitetuose, organizuota svarbi studentų nuomonės

Greta gamtos mokslo ir humanitarinių mokslų patiria, kad jų pasaulio interpretacija yra atvira seką. Atviro meno kūrinio teorijoje jie suvokia, kad interpretacija ne pavyria priima jau duotą reikšmę, bet kad ji aktyviai dalyvauja formuluojuant prasmę, negaličią turėti užbaigtumo. Ilgą laiką gamtos ir humanitarinių mokslo skryrė gili prara, C. P. Snow dar 1959 metais kalbėjo apie *two cultures*, dvi žinių kultūras, kurios buvo nelabai susijusios viena su kita. Skaitmeniniame pasaulyje šis atstumas sumažėjo, ir šiuo metu mes pastebime, kaip abi kultūros vis dažniau kartu atlieka tyrimus *klasterje* arba bendra tema, ir būtent skirtingas išcities taškas ir metodai suprantami kaip produktyvi galimybė.

Postmodernistinė diskusija šiuolaikinę nostalgiją mokslo vienybei pakeitė galimybę būti atviru, kuomet disciplinos gali laisvai judėti ir susijungti. Tačiau tuo pat metu ji ižvelgė ir pavojų, kad moksmai, siekdami efektyvumą, iš naujo susivienys. *Condition postmoderne* gali tapti neoliberalia realybe ir dauguma kritikų tai konstatuoja su nerimu.

B. Menai

Greta modernių mokslo judėjimo reprezentaciniu vaidmens atsisako ir menai – kaip pavyzdį galime pateikti tapybą maždaug nuo Monet (Monet) iki Malevičiaus (Malevič). Sugržimas į konkretumą iš vienos pusės menams atveria galimybę, tyrinėti meno medžiagą pagal jos formą šiapus reikšmės. Iš kitos pusės jis atveria menui galimybę išsiaiškinti reikšmės atsiradimą ir ją aktyviai kurti. Tokie menininkai kaip Duchampas (Duchamp) ar Bunuelis (Buñuel) sugrįjauna išprastinę reikšmę tuo aiškiai parodydami, kad mūsų orientacija pasaulyje nėra savaime duotų reikšmių sistema, kad ji susiformavo istoriškai ir, laikui bėgant, gali keisti.

Klasikinio modernizmo avangardistai kūrimo procese buvo nusiteikę neigiamai, jie turėjo iš pradžių sulaužyti esamas struktūras, kad igytu naujas erdes kūrybai. Atsiribojimas nuo to, kas buvo ligi šiol, veikiant lygiagrečiai moksłams, dažnai susijęs su plėtros estetinės sistemos arba estetinės revoliucijos poreikiu, po kurios nebegali sekti jokia kita. Abiem atvejais modernusis menas stengiasi savo dinamiką ir kompleksiukumą išlaikyti tam tikrose ribose. Tik postmodernizmo laikotarpiu šis apribojimas išnyksta, formų kalba su savo pluralizmu daugiau nebepriskluso nuo jokio vieningo principo, o ateityje mūsų

SENATE

apklausa. Pasiteirauja apie studentų apklausos duomenis „Veido“ žurnale, kur VDA studentų nuomonė apie savo mokyklą yra pati blogiausia. Kokiu mastu buvo vykdoma ir ar išvis buvo vykdoma ta apklausa. Paklausta, ar VDA SA nesiruošia keisti įstatytus. A. Paukštė pažymėjo, kad įstatytus ruošiasi keisti iki vasaros, o „Veide“ greičiausiai buvo naudoti ankstesnių metų duomenys, nes apklausos nebuvu. Tą apklausą vykdo LSAS, iš kurios VDA Studentų astovybė yra išstoju. Senatas pritarė VDA SA 2011 m. ataskaitai. Dar svarstyta Institucinis vertinimas. Strategijos prorektorius doc. Saulius Vengris išsamiai pristatė pagrindinius išorinio vertinimo aspektus. Vertinimo tikslas: 1) Sukurti prilaides aukštostos mokyklos veiklai gerinti; 2) Skatinti jos kokybės kultūrą; 3) Informuoti visuomenę apie aukštostos mokyklos veiklos kokybę; 4) Teikti rekomendacijas dėl aukštostos mokyklos veiklos plėtrros. Remiantis išorinio vertinimo išvadomis, patvirtinti aukštostos mokyklos (AM) atitiktį teisės aktų nustatytiems reikalavimams [ne]akredituoti. Neakreditavimui pasekmės: Aukštysti mokyklų akreditavimą atlieka Studijų kokybės vertinimo centras, SKVC.

44 straipsnis. Aukštostos mokyklos akreditavimas. Jeigu aukštotoji mokykla neakredituojama, ne vėliau kaip per vieną mėnesį Švietimo ir mokslo ministerija priima šio įstatymo 37 straipsnio 1 dalyje nurodytą sprendimą, t.y., dėl išduoto *leidimo vykdyti studijas ir su studijomis susijusių veiklą panaikinimo*, jeigu: dvejų metų laikotarpiu pakartotinai neigiamai ivertinta aukštostos mokyklos veikla. Vertinimas remiasi: Realiuos ištekliai vertinimo rezultatais; Savianalizės suvestine; Vizito metu gautais duomenimis; Ankstesnio vertinimo išvadomis bei rekomendacijomis; Duomenimis apie rekomendacijų išgavendinimo eigą ir rezultatus. Vertinimo sritys: 1. Strateginis valdymas; 2. Studijos ir mokymasis visą gyvenimą; 3. Mokslo ir (arba) meno veikla; 4. Poveikis regionui ir visos šalies raidai. Savianalizės suvestinė: 1. Turi atskleisti aukštostos mokyklos gebėjimą analizuoti ir kritiškai vertinti savo veiklą, numatyti jos tobulinimo perspektyvą; 2. Pateikiami teiginiai turi būti pagrindžiami kiekybiniais ir kokybiniais irodymais. Saulius Vengris informavo, kad Rektoriaus įsakymu yra sudarytos 5 darbo grupės, kurios turės atsakingai parengti medžiagą vertinimui. Dar svarstyta Senato darbo grupių sudėties tvirtinimas. Senato darbo grupių sudėtis pristatė jų pirmininkai. Prof. A. Butrimas paprašė išbraukti iš Strateginio planavimo grupės pirmininko pareigų ir pasiūlė savo vietoną Sauliui Vengri, taip pat siūlė ištrauki prof. Joną Audėjaitį ir studentę Rūtą Vaitukaitytę. Gintaras Čai-kauskas sutiko dirbtį Menininkų pedagogų atestacijos ir konkursų vedimo komisijoje. Senatas nutarė patvirtinti komisijų sudėtis ir kitame posėdyje pristatytį komitetų darbo planus. Svarstyta ir pakoreguotų atestaciinių reikala-

laukia visiška nežinomybė. Šiame judėjime matome, kad ir menai susijungia tarpdiscipliniškai, kaip pavyzdį galima paminėti judančius vaizdus, kuriuos pradėta naudoti instaliacijose.

Atviroje erdvėje, atsiradusioje tokiu būdu, vaizduojamieji ir taikomieji menai pradeda abejoti nuostatomis, kurios atrodo savaime suprantamos, jie atveria naujus horizontus, ysto naujų santykų pasaulyje pobūdį, naujus buvimo pasaulyje būdus.

Dvi skirtingai pasaulyje traktuojančios ir kuriančios formas, menai bei moksłai susitinka bendroje veikloje, gali vienas iš kito mokyti. Smegenų tyrėjas Volfas Zingeris (Wolf Singer) iš konvergencijos taškų apibūdino taip: „Kūrybinis procesas moksle yra tokis pats kaip ir mene [...] Menininkai kuria naujas tyroves, naujas interpretacijas, tą patį daro ir mokslininkas, gamindamas naujų modelį to, kas pažinu.“⁴⁵ Tuo metu, kai moksłai vis labiau pasirodo besą sprendimo menas, menas vis atviria demonstruoja savo žinias apie mūsų buvimą pasaulyje. Ši konvergencija pasirodo ir filosofijoje, kuri yra tiltas tarp pirmų dviejų. Ji bando išsiaiškinti mokslo pagrindus ir prieštaradas, tačiau juos sieja ir analitiniai elementai. Ji svarsto apie menų produkciją, bet juos sieja kūrybiniai, menininkai elementai. Ji analizuoją ir technologijų sritį, kurioje susiduria moksłai ir menai.

C. Technologijos

Pavadinime „technologijos“ jaučiamas senosios *technē* poveikis, tai menas, kuris kuria taisyklęs atskirai nuo mokslo dėsnii, taisyklęs, kurios nurodo, kaip su kažkuo pasielgti, kaip kažkuo naudotis, kaip geriausiai tai padaryti. Galvodamas apie tą senąją prasmę, Fuko (Foucault) kalba apie „Savo paties technologijas“, turėdamas omey sugebėjimą kurti savo paties egzistenciją. Naujesnė technologijų reikšmė – tai sureguliuoti procesai arba aparatai, mašinos, prietaisai, medija. Šiuo metu svarbiausios yra *medijos* technikos, turinčios vieną bendrą bruožą: jos nėra tik paprasti instrumentai, kurie procesą daro paprastesniu ir efektyvesniu. Jos pakeičia patį procesą, o dažnai ir sanykių su pasauly, kuriame jis yra. Jos veikia pamata, iš kurio išsiivystė, jos įtakoja moksłus ir menus.

Moksle šiuo saveikų pavyzdžiu yra tiek daug, jog jų net neminesiu. Daugumoje menų skaitmeninis dizainas, kaip pavyzdžiu 3D skenavimas, 3D modeliavimas ir sparti prototipų gamyba (Rapid prototyping), pakeitė visą

vimų menininkams, mokslininkams bei mokslininkams-pedagogams tvirtinimus. Senato pirminkė doc. dr. Ieva Kuiziniene informavo, kad atestacinių reikalavimų mokslininkams bei mokslininkams-pedagogams nesikeičia, keičiasi tik reikalavimai menininkams. Doc. Alydvydas Mandeika išsamiai pateikė reikalavimų menininkams medžiagą. Pasisakė A. Lukys, A. Klimas, A. Dovydenas, I. Kuiziniene, E. G. Bogdanienė. Nutarta su redakciniuose pataisymais tvirtinti atestacinius reikalavimus menininkams, mokslininkams bei mokslininkams-pedagogams. Svarstyta Kauno fakulteto naujų studijų programų pristatymas. Fakulteto dekanas prof. Jonas Audėjaitis pristatė kartu su Kauno medicinos universitetu ketinamą teikti akredituoti biomedicinos moksłų sritis, medicinos ir sveikatos krypties jungtinę antrosios pakopos studijų programą „Dailės terapija“. Prašymai ir programos aprašą siūloma siųsti į Studijų kokybės vertinimo centrą, kai Studijų kryptis sudarančių šakų sąrašas bus papildytas nauja šaka „Menų terapija“. Šiuo metu reikėtų pirminio pritarimo tolesnei eigai. Pasisakė A. Dovydenas, A. Klimas, E. G. Bogdanienė, pasiteraudami apie Kauno fakultetu indėlį į bendrą programą, apie tai, kas teiks diplomas, primindami, kad dar nėra patvirtintos Menų terapijos šakos ir būtinybę vėliau šiuo klausimu diskutuoti. Senatas pritarė Kauno medicinos universitetuose naudotui patvirtinti biomedicinos moksłų sritis, medicinos ir sveikatos krypties jungtinę antrosios pakopos studijų programą „Dailės terapija“ ir teikti prašymą akredituoti programą bei programos aprašą Studijų kokybės vertinimo centrui, kai Studijų kryptis sudarančių šakų sąrašas bus papildytas nauja šaka „Menų terapija“. VDA muziejaus direktorius dr. Viktoras Liutkus pristatė vertinimo metodiką, kuri reikalinga, kad galima būtų pradeti vertybų vertinimą, nes iki šiol pagal nustatytą tvarką visi eksponatai ivertinti po 1 Lt. Sudaryta vertinimo komisija: A. Šaltenis, A. Butrimas, V. Liutkus, E. Šinkūnaitė. Vertybų vertinimą numatyta atlikti iki 2022 12 31. Senatas balsu dauguma patvirtino Vilniaus dailės akademijos muziejaus vertybų (eksponatų) vertinimo metodiką. Senato pirminkė doc. dr. Ieva Kuiziniene pažymėjo, kad iškyla problemų dėl pasirenkamų dalykų apmokejimo. Siūloma skaičiuoti taip, kaip už mokslo rezultatus, t. y. pagal praėjusius metus. E. G. Bogdanienė pažymėjo, kad šiuo metu yra pasamdyti ekspertai, ieškantys optimaliausio atlyginimų apskaičiavimo varianto. Reikėtų palaukti ju išvadu. Dėl pritarimo LR Vyriausybės ir Kauno chasidų sinagogos religinių bendruomenės susitarimui dėl nekilnojamojų turto Kaune, Gimnazijos g. 6, gražinimo Kauno chasidų sinagogos religinių bendruomenės natūra pasisakė J. Audėjaitis, A. Klimas. Senatas nutarė pritarti šiam LR Vyriausybės ir Kauno chasidų sinagogos religinių bendruomenės susitarimui. Senato pirminkė doc. dr. Ieva Kuiziniene ir rektorius prof. Audrius Klimas pasveikino ir įteikė menų licencijato diplomus Eglei Karpavičiutei ir Mantui Lesauskiui.

Akių blizgesys įstrigės atminty...

Vilniaus dailės akademijos prorektorius strategijai, fizikos ir matematikos mokslo daktaras, docentas Saulius Vengris 2012 metų kovo 6 dieną, rytė, antradienį apie pusę devintos ateina į darbą. Ūkanota, silpnai pasnigta, du „chudožnykai į štatkom“, kaip jis mėgsta sakytis, stebi pro antro aukšto langą. Lygiai prieš septyniasdešimt metų, 1942-ųjų kovo 6 dieną, tikėtina, kad pro praviras duris, tuomet „meninikai“ su uniformomis stebėjo, kaip jis ateina į pasauly.

„Visi viską žino“, kaip jis dažnai sako. Tačiau taip jis pats ne viską žinojo, todėl nori ir jam, ir kitiems tą „ne viską“ papasakoti. Penktadienio popietę labai spontaniškai susirinko vadovinė kolektyvo likučiai ir nutarė pasilinks-minti patys, o jau antradienio ryta ir Saulių palinksminti. Strategija aiški, taktinės smulkmenos aptartos, veikti reikia neatidėliojant. Supratusi reikalo svarbą Rektoriaus padėjėja Laima Spelskienė operatyvininko greičiu iškvietė menininkę, portretinės konditerijos vyriausią specialistę Editą Kavaliauskienę į supažindinimą su užduotimi. Su smulkmenomis išdėstyta užduotis Editai buvo visiškai suprantama ir nesunkiai laiku igyvendinama. Visi, susitarę antradienį susirinkti anksteliau, išsiskirstė į namus.

Taigi antradienį rytė Sauliaus kabinete, ten, kur jis kabinasi palapt (t.y. sieninėje spintoje), iškurdintas pats rektorius profesorius Audrius Klimas su mandarinu medelin rankose pasveikina jubiliatą (nuogastauta, kad ceremonija nesibaigtų infarktu...). Saksfonui pritariant palyda su akademijos medaliu ant pagalvėlės, netikėtino portretinio panašumo „kažkokio švietimo“ ministro tortu ir dovanėlėmis netyliai giedant ilgaiusius... švelniai nustebino strategą. Vėliau, jau prie arbato taurelės, prisijungę šaušus penketas iš kontroliuojančios institucijos, švelniai suglumo pajutę, kad ne tik pasveikinti jubiliatą, bet ir savotiškose intelektinėse savižalos apeigose teks dalyvauti. Mat tik aklas galėtų nesuprasti, kad penktadienio užduotis buvo atlikti nepriekaištingai ir emocionaliai šiurpokai įtikinama. Po pirmos pasisakymų bei užkandos, paragintas strategas nuėmė akinius nuo žydrų kūrinio akių ir paėmės dailų peilių su karišku azartu smogia tiesiai į kaktą „tortui“. Nedidelio performanso žiūrovų grupė supratė dalyvavusi „vudu“ apeigose ir pajautė palengvėjimą galinti pasijuokti iš savęs ir „kitų“.

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJOS KRONIKA

Kovas

6 d. Galerijoje-dirbtuvėje „Artifex“ atidaroma paroda iš ciklo „Sugržimai“ 8 d. „Titaniko“ ekspoziciją salėje atidaroma moterų dailininkų paroda „Postideja“ 9 d. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 22-ųjų metinių minėjimas

Vokiečių abstrakcionistų parodos „Titanike“ fragmentas

Parodos „Sugržimai II“ fragmentas

Vėliau subtiliai buvo išgauta antra kulminacija, kai „rakinėjant“ tą vietą, kur turėjo būti smegenys, buvo rasta kiaušinėlio dydžio kapsulė su graikiško riešuto dydžio „smegenais“. Visko gyvenime matės ir beveik viską apie fizinių pasauly žinantis strategijos prorektorius išitinkino, kad kovoti su įtartinais taisylkių rinkiniais, o oopa su jų rengėjais buvo verta. Jis atrado priežastį...

Tai va šitaip menininkai su mokslininkais garbingus jubiliejus švenčia. Paklaustas, kas per šį gyvenimo laikotarpį įsiminė labiausiai, atsakė, kad akių blizgesys, lydintis nuo tos paslaptinges pradžios iki dabar. Mes apie tai žinome nedaug...

Saulius Vengris' 2012-ųjų kovo 6 dieną užduotis

- 9 d. Daktaro disertaciją gina Viktoras Liutkus
9 d. Panevėžio galerijoje „Galerija XX“ atidaroma doktorantės Monikos Fumanavičiūtės tapybos ir video darbų paroda „Gravitacijos“
10 d. „Titaniko“ ekspoziciją salėje atidaroma Ingeborg zu Schleswig-Holstein ir Rudolfo zur Lippe (Vokietija) abstrakčios tapybos paroda „Postideja“
12 d. Galerijoje „Akademija“ atidaroma Broniaus Gražio paroda „Vaidai“
14 d. „Lietuvos aido“ galerijoje atidaroma Valentino Antanavičiaus tapybos ir asambliažų paroda „Negažumo grožybes“
14 d. Alex Ceccetti iš Prancūzijos skaito paskaitą „Vaidzduotės stoka“
15 d. Dailininkas tyrėjas Filipas Piunovskis iš Maskvos skaito paskaitą „Alicinės tapybos technikos ir medžiagos“
17–18 d. Rožių konferencija Gotikinėje salėje
21 d. Senato posėdis
26 d. Galerijoje „Akademija“ meno aspirantė Austė Jurgelionytė-Varnė gina meno projektą ir mokslinių referatą „Eksperimentinė animacija: judesio tekstilė“
27 d. Galerijoje-dirbtuvėje „Artifex“ atidaroma Olgos Boldyreff (Prancūzija) paroda „Kelionės piešiniai ir skulptūros“

atspirties tašką, specifinę perspektivą, kuri moksle nėra dėmesio centre: menas čia išlaiko įtampa, atstumą ir neatskleistą naują horizontą.

Mokslo tyrimas veda prie rezultato, kuris vėliau būna surašomas į išvadų ar irodytu metodų kanoną. Meno procesas tik iš dalies gali būti metodiškas, menas kaskart turi būti pasirengęs, nesuvartytį savęs metodais ir susitikti su tuo, kas nepažįstama. Šis skirtumas niekur nėra ryškesnis, nei atliekant eksperimentą. Gamtos ir technikos moksluose jis skirtas patvirtinti hipotezai: mokslos bando patvirtinti priešlaidą, rasti atskymą į tiksliai užduotą klausimą; mokslos laboratorijos ji perduoda į Pramonės tyrimų institutą. Tačiau meno eksperimentas yra atviras klausimas, kelionė į nežinomybę, kurios rezultato negalima numatyti. Kai mokslo eksperimentas veda prie patvirtinimo, menuose gali būti abejojama net išeities taško tikrums.

Dėl šių trijų skirtumų menai yra pajęgūs parodyti mokslo ribas; jie parodo savoką tinklo, kurį mokslas užmetęs ant pasaulio, kontūrus; parodo mokslo materialines, medijines, socialines ir ekonomines aplinkybes; ir jie atkreipia dėmesį į tai, kad mokslo sistemoje lieka nepastebėta arba į ką nekreipiamas dėmesys. Tokiu būdu menai sudaro mokslo išorę. Taip jie gali sudaryti žinių poetiką, parodančią, kaip sudarytas mokslo diskursas.

Ketvirta priestara: menai remiasi ne tik faktinėmis struktūromis

Čia turimas omeny tyrimas, kuris neapsiribuja tuo, kad kaip ir moksmai atskleistų dėsnius ir struktūras, pagal kuriuos pasiskirštę tyrimų sritys. Meninis tyrimas neapsiribuja aprašymu to, kas yra. Tai yra tyrimas, kuris eskiuoja ir atveria galimybes, kuris akcentuoja procesą ir kuria kūrybines žinias. Tyrimas, kuris apeina mokslus, iš vienos pusės apibrėžia sritį, kurioje dar nėra užfiksuota jokių sąvokų, formų ir metodų, o iš kitos pusės naudoja, kritiškai vertina ir papildo išskristalizavusius rezultatus.

Toku atveju meninis tyrimas yra produktyvus partneris dialoguose su mokslu.

POSTIDÉJA

Vis labiau gyvename postidėjos pasaulyje. Tame pasaulyje didžios, provokuojančios mastyti idėjos, kurias negalima tuo pat paversti pinigais, turi tokia mažą vidinę vertę, kad vis mažiau žmonių jas sugalvoja ir vis mažiau institucijų jas įgyvendina. Iš tikrujų drąsios idėjos tapo nebemadingos (Nealas Gableris).

„Postidėja“ nėra dar vienas madingas „postas“ – tai šiuolaikinis būvis, kai idėjų kovas nustelbia „protų mūšių“ ir skandinanti informacijos lavina. Šis būvis reikalauja naujai permąstyti patį mąstymą ir idėjų artikuliaciją. Nors atrodo, kad drąsios idėjos mirė su didžiaisiais pasakojimais, tačiau vis dar yra mažieji – nematomai kaip namų ruoša ar į kanonizuotą dailės istoriją nepatekėjus XX a. pradžios menininkėms.

2006 m. Modernaus muziejaus Stokholme direktorius Larsas Nittve atkreipė dėmesį į didelę lyčių disproporciją muziejaus kolekcijoje ir pasiūlė ją papildyti moterų menininkų kūriniais. Projekto „Antrasis mūsų svajonių muziejus“ motto buvo „Vietoje 100 % vyri – 100 % moterų“. Muziejuose ir parodose lyčių disproporcija vis dar akivaizdi, nors visi sutinka, kad kūrybiškumas nuo lyties nepriprauso. Tokią situaciją reikia keisti iš esmės, todėl moterų menininkų paroda šian-

dien yra ne tik meno, bet ir meno politikos dalis. Bendradarbiaujant su Europos lyčių lygibės institutu Kovo 8-ają atidaroma menininkų paroda atkreipia dėmesį į lygaus atstovavimo kultūroje siekiamybę.

Tai nereiškia, kad kuriami užsakomieji darbai. Šioje parodoje dominuoja individualios kūrybinės programos, išryškinančios menininkėms svarbių temų ir idėjų vystymąsi.

atspirties tašką, specifinę perspektivą, kuri moksle nėra dėmesio centre: menas čia išlaiko įtampa, atstumą ir neatskleistą naują horizontą.

Po savo novatoriško EPR eksperimento, sudrebinusio reliatyvumo teoriją, kvantinės fizikos specialistas Antonas Zeilingeris (Anton Zeilinger) Vienoje iškūrė keletą darbo grupių, kurios sprendė pagrindinius informacijos klausimus. Šių darbo grupių tyrimė dalyvauja menininkės ir menininkai, nes jie sugeba nurodyti nenugincijamas priešlaidas arba atverti nenuspėjamą perspektivą, o tai yra būtina inovatyviame tyrime, kuris turi vadovautis definicija „out of the box“ (angl. „netradicinės mąstymas“). Ši impulsą meninis tyrimas gali suteikti tik dėl skirtumo lyginant su mokslu, ir tik dėl savo metodų heterogeniškumo jis sugeba paversti mokslą grimztantį į rutiną, galvoti apie tyrimo veiklą.

Tai yra galimybė, kuri pasirodė šiuo metu: reikalauti, kad vaizduojamieji ir taikomieji menai būtu kaip trečia žinių kultūra, susidurianti su mokslais ir technologinėmis disciplinomis, darantai produktyviai ir užtikrintai. Menas, žinoma, neturi tikėtis, kaip rodo pasiprieseinimas *art-research* debatuose, kad jam bus suteikta erdvė šiam susitikimui, jis pats turi ją išplėsti, apibrėžti ir joje sudėlioti savo veiklą.

Stefan Winter

¹ Tom Holert. Meninis tyrimas: konjunktūros anatomija // *Tekstai apie meną 82 (Texte zur Kunst 82)* (2011 birželis), 41 psl.

² Edmund Husserl. Loginiai tyrimai. 1 t. Tiubingenas 1968, 253 psl.

³ Wolf Singer. Suvokimas – iš anksto numatytų hipotezų verifikacija // *Tarpautinis meno forumas (Kunstforum International)* 124 (1993), 128 psl.; Wolf Singer. Naujas žmogaus paveikslas? – Pokalbiu apie smegenų tyrimą Frankfurtas prie Maino 2003, 80 psl.

⁴ S. Kathrin Busch. Artistic Research and the Poetics of Knowledge (Meninis tyrimas ir žinių poetika) // *Art & Research 2* (2009)

⁵ S. Peter Geimer. Perdėti tyrimai menė. Ar reikėtu aukštosiose mokyklose suteikti menu magistro ir tapybos daktaro laipsnį? // *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2011 balandžio 20; Peter M. Lynch. Laipsnio Dr. art. ir Dr. mus. suteikimas. Meškos paslauga menui ir mokslui // *Forschung und Lehre*, 5/2011, 218-221 psl. Atsakas žr. Ulf Bästlein, Wolfgang

gamybos procesą; jis sukélė gilius pokyčius vaizdų ir formų pasaulyje. Tradiciniai menai, kurie nenaudoja šių technologijų, taip pat turi sau rasti naują vietą – kaij ir iš naujo turėjo būti apibrėžta tapyba, kai atsidaro fotografija, taip pat iš naujo reikėjo nusakyti, kas yra teatras, kai atsirado filmas.

Menai, priešingai, nepriėmė technologijų kaip savaimė duotų instrumentų, jiems taip buvo kaip atvira galimybė erdvė, kurią jie gali kurti kartu. Kaip pavydži paminėsi momentai, kai Geris (Gehry), turėdamas morfologninį mąstymą, paskatinio savo inžinerius išvystyti klojinių betonavimo techniką, leidusia sukurti kompleksiaus, persiliejančia pastatu formas. Šių nauja techniką, žinoma, veikė ir mokslas. Technologijose persipina mokslai ir menai, dažnai jų bendradarbiavimą jungia technologinės medijos, kaip rodo daugiasluoksniai 3D vizualizacijų pavyzdžiai.

Taigi, apibendrinant būtų galima teigti, kad mokslų, menu ir technologijų sąvokoje susidaro naujos aplinkybės, palaipsniui vis labiau ryškėjančios pašaruojančios metu. Mes nujaučiame, kad šioje sąvokoje glūdii milžiniškos naujos sajungos galimybės. Kaip tame gali dalyvauti menai? Arba tiksliau paklausus: ar meninis tyrimas yra jau išbandytas kelias sąvokos link?

D. Meninis tyrimas

Tyrimas apskritai yra rizika, nauju galimybų atradimas, susitikimas su tuo, kas nepažystama. Aplamai, tirti reiškia kažkuo rizikuoti, abejojant tuo, kas egzistuoja. Tai noras peržengti ribą arba spragą žiniose. Tai ieškojimas kažko naujo tiksliai nežinant, kur veda kelias. „Dėmesio: tyrimas!“ – pasakyta konferencijos organizatorius Hannes Böhringer. Tyrimas gali mutuoti į rutinių darbų, jei, veikiamas ekonominio spaudimo, negauna erdvės smalsumui ir turi pateikti tiki naudojimui tinkamą rezultatą. Tyrimas yra tarsi susidvejinęs arba net judantis pričingomis kryptimis.

Moksluose tyrimas turi skirtinges reikšmes. Matematikoje ir gamtos moksluose juo užduotis – kelti hipotezes, jas išbandyti ir jomis paaškinti fenomenus bei gaminti. Humanitarinėse moksluose tyrimas reiškia analizuoti šaltinius, aprašyti prasminius kontekstus ir suprasti struktūras. Ir taip toliau. Technologinių tyrimų reiškia vystyti naujus procesus, naujas mašinas ir prietaisus bei naujas medijas sąryšyje su moksliniiais ir vaizduojamaisiais elementais.

O ką tyrimas galėtų reikšti mene? Iš klausimų galima atsakyti taip: tyrinėjimas, nauju galimybų pajieška, visuomet buvo meno stichija. Menas nuolat atsradavo naujus matymo, klausymo, orientavimosi pasauliui kelius. Sezano (Cézannes) kasdienį keliai į Sant Victoire galima apibūdinti kaip tyrimo keliai, aiškinantis klausimą, kaip atsiranda daiktas, greta kaip tik besikuriančių gėštalphsichologijos ir fenomenologijos.

Debatai apie *artistic research* (angl.: meninis tyrimas) arba *knowledge production in the arts* (angl.: žinių produkcija mene) prasideja 6-jame dešimtmetyje. Būtent tuo metu postindustriinė visuomenė išplecia produkcijos sąvoką – ji apima visą mokslą ir kultūrą. Šiuo metu debatai apie meninių tyrimų tick išsiplėtė, kai kuriose aukštosiose meno mokyklose Europoje jau įvestos kūrybine praktika besiremiančios doktorantūros programos, kitoms meno aukštosioms mokykloms Bolonijos procese tokias programas reikalaujama įvesti kaip trečią studijų pakopą. Tačiau iki šiol visoje diskusijoje neišskristalizavavo bendri, svarūs ir aiškius meninių tyrimo kriterijai.

Taip pat ir instituciniame lygmene iki šiol dar nepasirodė apibrėžimas. Nors EBPO „Frascati Manual“ įtraukia menui į tyrimų sritį, tačiau apie tyrimų sąvoką kalba tada, kai jie vykdomi gamtos ir technikos mokslų srityje. „Dublino aprašai“, kurie apibrėžia bakalauro, magistro ir doktorantūros programų pasiekimų profilių Europoje, neapsiribuja tyrimo sąvoka tik moksluose, tačiau, kita vertus, ir nenurodo kriterijų, būdingų meniniams tyrimui. Taigi čia mes matome „unfinished territory“, atvirą lauką.

Šių dienų diskusijoje *artistic research* (angl.: meninis tyrimas) paprastai turi tris reikšmes:

1. Art with research. Menas, susijęs su teoriniu diskursu arba moksliniu tyrimu, įtakojančiu jo turinį ir jo prezentaciją. Menas susijungia ir susivienija su teorija – taip siurrealistai rėmėsi psychoanalyze, minimalistai – fenomenologija, konceptualistai – lingvistiką.

2. Art about research. Menas savo tema, savo objektu pasirenka mokslinius tyrimus; ji domina mokslo metodai ir snytikis su pasauliu, kuris Jame susiformuoja. Pavyzdžiai Christa Sommerer ir Laurent Mignonneau instalacijoje *A-Volve*.

3. Art as research. Pats menas yra tyrimas, kol savo darbo procese naudoja mokslinius metodus arba mokslo rezultatus. Jei menas tyrimu besiremiančioje praktikoje analizuoją visuomenės struktūras, individuų charakterius arba kitus laikmečio ženklus, jis pats surūpina tyrimo žiniasklaidą. Pavyzdžiai Ursulos Biemanns video *Performing the Border*.⁴

Viešose trijuose variantuose meninis tyrimas apibrėžiamas iš mokslų požiūrio taško. Ir dauguma meno praktika besiremiančių doktorantūros programų projektų numato, kad menininkės ir menininkai nagrinėtų teorinius požiūrius ir rašytų apie savo darbą, kad jie savo meninę praktiką paaškintų sąvokomis.

Bandymas meninį tyrimą paremti teoriniu arba, siurauriau pačiems, moksliniu pagrindu, kyla iš išsitikinimo, kad menas tik tuomet būtų mokslo / žinių forma, jei

atitiktų mokslinius kriterijus. Žinios čia prilyginamos mokslui, menai matuoja mokslo matu, ir net kriterijais, kurie net pačiame moksle yra atgyvenę. Dėl tokio požiūrio debatų dalyviai pasidalino į dvi stovyklas.

Iš vienos pusės toks ryšys tarp meno ir mokslo nuolat veda prie požiūrio, kuris neigia meninį tyrimą ir nepririta meno daktaro laipsnio suteikimui, kadangi tai nepakankamai atitinka mokslo kriterijus. „Tyrimas yra mokslo veikla ir jų plėtra“, konstatuoja Peteris Lynenas (Peter Lynch), kiti mokslo atstovai ir valdininkai pasisakė panašiai sausai. Kaip mokslinių tyrimų projektų paralelė pripažįstami plėtros projektai menų srityje, tačiau jie nėra traktuojami kaip mokslai.⁵

Iš kitos pusės, išsilažinamas, kad meno mokslai turi paklusti mokslo taisylėms ir normoms, salygoti meninio tyrimo neigimą. Priestara, kuri dažnai susigirsta iš menininkų ir menininkų, skamba taip: susiejus meną su tyrimu, ignoruojamas meninis elementas, standartuojami meno procesai ir menai ištraukiama į bendrą žinių panaujodimo sričių.

Trečioji diskusijos grupė kritiškai vertina šio *pro i contra* išsities tašką, menų prilyginimą mokslams, ir reikalauja atskiros meno žinių kultūros. Toks požiūris atveria įdomų kelią, kurį mes norėtume siėti tiek patyrinėti. Jeigu mus domina, kur ir kodėl nėra galimas mokslo kišimasis į menus, tai *ex negativo* išsiskiria šie meno žinių bruozai.

Pirma priestara: menu kalba negali apsiriboti verbalinių sąvokų kalba

Jeigu doktorantūroje studijuojantiesi menininkėms ir menininkams keliamas reikalavimas paaškinti savo meną, tai jie risukoja sumenkinti savo meną. Per tą patį mediumą – žodinę kalbą – ir poetui gana sunku paaškinti savo poeziją. Tai ypäč paliečia kitas formos kalbas menuose. Levi-Strasas (Lévi-Strauss) strukturalizmo srityje išplėtė kalbos sąvoką ir parodė, kad daugelis nekalbinių sistemų, kuriose elementų ryšys sudaro reikšmę, sudarytos *kaip kalbas* su savo teisėmis. Vėliau Bartas (Barthes) analizavos mados kalbas, kurios sudaro reikšmę medžiagomis, spalvomis ir sukirkimo formomis; Derrida architektūrą apraše *kaip kalbą*, kurios elementai susideda iš plieno, stiklo ir betono. Vizuali komunikacija jokiui būdu neverčia abstrakčių reikšmių į vaizdus, priešingai, ji mąsto vizualiai, pikturnaline retorika. Dizainas ir architektūra jokiui būdu neperkelia savo abstrakčių idėjų į formas, jie mąsto formomis ir figūromis. Ir taip toliau. Nė vienos iš šiu kalbų negalima be paradiamu supaprastinti į abstrakcijų kalbą, nė vienos negalima prisikirti savokoms. Nori kiekvieną tą kalbų ir galima įsversti į verbalinę kalbą, tačiau kiekvieną kartą vertimas tampa perkėlimu į kitą sferą. Kai tik tas skirtumas dingsta, meno kūrinių tampa iliustracija, o menas virsta griaūčiais.

Struktūlistai manė, kad dinamika, glūdinti formos kalbų sąvokoje, gali būti prisikirta visa apimančiai visumai: Jakobsonas (Jakobson) ieškojo universalios kalbos, Levi-Strasas (Lévi-Strauss) kodų kodo, Lakanas (Lacan) ieškojo psichikos (psyché) matricos. Tačiau jie visi turėjo suprasti, kad nėra metalabos, nėra galutinės statikos, i kuriai būtų galima įnešti judesio. Taigi, dialogas tarp kalbų turi būti nuolat atnaujinamas, tarp kalbų kiekvieną kartą atsiranda vis kitoks snytikis. Prosesas, besitęstantis iki šių dienų, parodė, kad tame nėra jokio trūkumo, tik praturtinimas, nes šis atsvirėmimas s